

Homosexuella livsrum i Göteborg

Arne Nilsson: *Att vara men inte synas. Om mäns homosexuella livsrum i Göteborg decennierna kring andra världskriget.* Sociologiska institutet. Göteborgs universitet. Forskningsrapport nr 114. 1995.

I början av åttiotalet studerade en liten grupp entusiaster på RFSL avd. 2 i Göteborg tillsammans "vår" historia. Göteborgs homosexuella historia. Några av resultaten har publicerats, men hittills bara i anspråkslös stencilform.

Arne Nilsson, forskare vid Sociologiska institutionen vid universitetet i Göteborg, var en av deltagarna i gruppen.

Han intervjuade då några äldre män om deras liv som homosexuella. Arbetet lades åt sidan för andra uppgifter och först 1993 fick han tid att åter syssla med det. Han intervjuade då ytterligare ett antal äldre män om deras homosexuella liv under 30-50-talen. Hans forskningsrapport, som utkom i våras, är något av ett pionjärbete i Sverige. Genom intervjuerna kommer vi nära tretton homosexuella män - de äldsta födda på tioalet, de yngsta på trettiotalet - och deras liv som aktiva homosexuella.

Förvånande många av dem har klara minnen av sexuella känslor från tidiga barndomen. Många av dem gjorde sin sexdebut redan i nedre tonåren, några med jämnåriga i sexuella lekar, andra med vuxna män, som de träffade ute på stan.

Alla tycks tidigt ha varit klara över att det var lämpligast att dölja aktiviteterna och böjelserna för omgivningen. Någon lät rädslan för föräldrarnas reaktioner fördröja debuten till tjugofemårsåldern. Synen på homosexualitet var negativ i samhället. Överhuvud taget var sexualitet inte något man talade högt om. Medlen att förmedla en negativ inställning var subtila, men de uppfattades ändå mycket tydligt. I några enstaka fall hade man förstående föräldrar, som till och med uppmuntrade deras förhållanden. Det gäller framför allt en av de intervjuade, som höll ihop med sin "vän" i femtio år, tills döden skiljde dem åt.

Arne Nilsson har valt att berätta om homosexuellas liv med utgångspunkt från var det ägde rum. Mötesplatserna var i huvudsak, som han påpekar, ställen som undveks av annat folk. Viktiga mötesplatser var de offentliga

pissoarerna. Några av de intervjuade hittade dit själva, av tillfälligheter eller intuition, andra introducerades av äldre bekanta.

Männen berättar om "rundan", ett promenadstråk från Katolska kyrkan på Heden förbi Stora Teatern och Allén längs Vallgraven ner till hamnen, som många tog för vana att gå några kvällar i veckan. Längs stråket fanns pissoarer, där män träffades för snabba sexuella möten eller för att bekanta sig med varandra för en längre tids vänskap.

Ett annat stråk gick längs hamnen, där man också kunde göra intressanta bekantskaper. Det frekventerades företrädesvis av såna som var mer angelägna om diskretion.

Självklart var pissoarernas roll som "erotiska frizoner" viktig. Men Arne Nilsson tar också fram ett annars obeaktat faktum, nämligen att området omkring dem fungerade som sociala mötesplatser, där man träffade vänner och bekanta för en stunds prat. Där lärde man känna varandra och eftersom man oftast var trångbodd eller av andra skäl inte kunde bjuda hem folk försiggick där ett omfattande sällskapsliv.

En viktig slutsats som Arne Nilsson pekar på är att förtrycket mot de homosexuella kan ha bidragit till att underläta skapandet av en homosexuell identitet. Det var ute i buskagen, som normerna för den homosexuella identiteten grundlades. Hit gick alla slags människor, men det fanns klara skillnader. Givetvis sociala skillnader och åldersmässiga, men också andra. "Fjollor" eller "sjanor" höll sig till exempel för sig och betraktades med misstro av de mer maskulina männen. Många av dem som ansåg sig som bögar tycks ha föredragit sex med "riktiga karlar", men de feminina männen gjorde det lättare för maskulinare att ägna sig åt sex med män, utan att behöva definiera sig som homosexuella.

Gifta män förekom också på mötesplatserna, men de var försiktigare och deltog inte i det utvecklade umgängeslivet kring pissoarerna.

Under arbetslöshetsåren på tjuugo- och trettiotalen var homosexuell prostitution inte ovanlig, men även senare förekom det att homosexuella ungdomar tog betalt - av ekonomiska skäl, eller för att betalningen sanktionerade en verksamhet, som de hade svårt att ens för sig själva erkänna att de tyckte om.

Våld förekom också, ibland var det "körarna", de prostituerade, som tog till våld för att få pengar. Risken för att polisen skulle gripa in upplevdes dock som värre. Polisen representerade det repressiva samhället och ingen ville hamna i några register eller drabbas av den sociala katastrof det innebar med rättegång och eventuellt straff.

Homosexuella män träffades också på speciella kaféer och restauranger. Det fanns inte, som nu, uttalat homosexuella kaféer, men vissa hade ett stort inslag av homosexuell publik och blev (ö)kända för det. En sådan var Riviera på Kungsporsavenyn, som i kretsarna kallades "Riviröva". Där samlades "såna",

som de kallade sig. Där fikade de och spelade egna medhavda 78-varvskivor.

Rivieran frekventerades mest av "feminina" män, men det fanns också andra kaféer. Bland annat fanns en kedja av kaféer, som kallades Röda Lyktan-kaféer. De väckte de kyrkliga myndigheternas misshag, förmodligen för att de var utformade så att de gav kunderna en viss avskildhet. Några restauranger var mer frekventerade än andra. Dit hörde Neptun, Viktoria och Top Floor Club på Gamle Port. "Toppan", som enligt Arne Nilsson var Sveriges första riktiga gaybar, hade sin storhetstid under senare delen av femtiotalet och en bit in på sextiotalet.

Restaurangerna lockade dock inte så mycket folk som gaylivet ute i "friska luften". Orsaken var förmodligen att de ekonomiska möjligheterna fortfarande var knappa och att möjligheterna till erotiska äventyr där var små.

Badhus är traditionella mötesplatser för homosexuella män, men de intervjuade har föga att säga om den tidens göteborgska badhus. Däremot var uppenbarligen Saltholmens kallbadhus ett omtyckt träffställe.

Bostadsbristen under de här årtiondena var ett problem. Många bodde hemma hos föräldrarna länge. De som fick tag i lägenheter fick nöja sig med enkla ettor. Ändå förekom både umgängesliv i de små lägenheterna och att man bodde ihop. Bostadsbristen kunde utgöra en ursäkt för att två män delade hem.

Umgängeslivet i hemmen var begränsat och det berodde naturligtvis på de små utrymmena, men också på ekonomin. Några av de intervjuade berättar dock om större fester hos välsituerade män med stora lägenheter. Några hade öppet hus varje vecka och bjöd in flottister, som ansågs vara lättcharmade. Det var vildare fester med smuggelsprit och möjligheter till sex. Det ordnades också gärna muntra maskerader. Vid en sådan bröt en av gästerna benet och avför till sjukhuset med det tappra orden "Fortsätt dansa!" Andra äldre bögar ordnade fina middagar med god mat och musikunderhållning. Men även lite "finare" tillställningar kunde urarta framemot natten, vilket några av männen vet att berätta.

Under femtiotalet vidgades världen även för homosexuella. Man började resa till storstäderna Stockholm och Köpenhamn. Man kunde göra jämförelser mellan gaylivet i hemstaden och i metropolerna. man upplevde för första gången renodlade homosexbarer och kaféer.

Svenska-Amerika Liniens båtar var kända som homosexuella arbetsplatser. Någon hävdar att så många som hälften av de anställda ombord var homosexuella. Dessa fick förstås kontakt med det gayliv som erbjöds i New York.

De intervjuade männen tycks, trots hemlighetsmakerierna, trots polis-trakasserier och trots riskerna för social utstötning, uppleva den gamla tiden som den goda tiden.

Det kan bland annat bero på att de ser tillbaka på sin ungdom, då de var

erotiskt attraktiva och aktiva. Gaylivet har också ändrats så att de idag inte längre känner igen det.

Under femtiotalet och de följande årtiondena förändrades det homosexuella livet. Från att ha varit ett "uteliv" med parker och pissoarer som viktigaste mötesplatserna, flyttade homosxuella sina träffställen inomhus till föreningsliv, kaféer och diskotek.

Arne Nilsson har i sista ögonblicket - får man anta - fångat upp ett viktigt stycke av vår historia: brytningstiden mellan gammalt förtryck och ny frihet.

Hans rapport är fräsch och välskriven. Den är spännande, givande och väcker nyfikenhet. Rekommenderas därför varmt till läsning.

Nils Weijdegård